

НАПРЯМ 4. КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ, РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-10>

Антонюк Н. П.,

студентка магістратури

*ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«Україна»*

Науковий керівник: Маслянікова І. В.,

кандидат психологічних наук, доцент,

*доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті розкрито зміст явища волонтерської діяльності як психологічного феномену. Здійснено теоретичний аналіз наукової літератури щодо психологічної структури та змісту системи психологічних детермінант волонтерської діяльності особистості. Досліджено роль мотиваційної сфери особистості у системі психологічних чинників, які детермінують зазначений вид діяльності.

Ключові слова: волонтерська діяльність, детермінанти, мотив, мотивація, спрямованість.

Antoniuk N. Psychological determinants of personality's volunteer activity

Summary. The article reveals the content of volunteering as a psychological phenomenon. The theoretical analysis of scientific literature on the psychological structure and content of the system of psychological determinants of personality's volunteer activity is carried out. The role of the personality's motivation in the system of psychological factors that determine this type of activity is investigated.

Key words: volunteer activity, determinants, motive, motivation, orientation.

Суспільний запит на становлення та діяльність волонтерських організацій зумовлює актуальність даної теми. Розуміння мотиваторів соціальної активності може послугувати за основу розроблення програм психологічного супроводу волонтерської діяльності, впливу на її результативність та особистісне зростання волонтерів.

У багатьох країнах світу волонтерство є своєрідним показником суспільного розвитку, результатом осмислення локальних, державних і загальносвітових проблем, пошуком ефективних шляхів їх вирішення. Воєнні конфлікти, зростання міграційних процесів, природні катаклізми, погіршення екології долаються також завдяки діяльності волонтерів. Саме волонтерство виступає основою розвитку громадянського суспільства, втілює в собі найшляхетніші прагнення людства до миру, свободи, благополуччя [1, с. 171–174].

Для сучасного українського суспільства, яке відстоює своє право на незалежність і свободу в умовах російської агресії, через суспільно-політичні зміни, економічну нестабільність, соціальну незахищеність певних категорій населення зростає потреба у безоплатній соціально-психологічній допомозі та підтримці. Відповідно, збільшується кількість організацій і соціально активних громадян, які постають важливим ресурсом реалізації ініціатив, спрямованих на покращення якості життя тих, хто опинився в складних життєвих умовах.

Поширення волонтерської діяльності активізує науковий інтерес до даного феномену. Попри відсутність плати за працю, витрачений час і зусилля які детермінанти спонукають особистість до такого виду діяльності?

Наявні наукові доробки вітчизняних та зарубіжних учених дають змогу ознайомитися з основними аспектами цієї проблеми. Соціально-психологічний аналіз волонтерської діяльності волонтерства відображено у працях М. Боришевського, Ю. Швалба, М. Яницького. Науково-теоретичну базу дослідження мотиву допомоги в соціальній психології склали дослідження Г. Мюррея, Х. Хекхаузена, Т. Шварца, Д. Маєрса, Ш. Шварца. Вплив мотиваційно-ціннісних настанов на результативність волонтерської діяльності досліджували К. С. Алексейченко, Дж. Бейкер, Н. А. Вайнілович, А. Гольдберг-Глен, Т. Л. Лях, А. Маслоу, Л. Матвієнко, М. Снайдер, М, Т. Шварц, Г. Юрчинська.

З'ясовано, що в науковому полі дослідники акцентують увагу на окремих моментах, однак схожі у поглядах на характерні психологічні особливості такої діяльності: це соціально активна добровільна поведінка, яка детермінується індивідуально-типологічними властивостями, особливостями самостановлення й самоактуалізації, суб'єктивно значущими мотиваційно-ціннісними настановами і переконаннями, проявляється в усвідомленому доброзичливому ставленні

до отримувачів допомоги, готовності до безкорисливої співпраці з метою волонтерської підтримки. Така діяльність є неприбутковою, має суспільно-корисний характер. [4, с. 189–191].

Відповідно до теорії потреб А. Маслоу, люди виконують певну добровільно роботу, якщо реалізують потребу в самоактуалізації. Волонтерська діяльність є полімотивованою для кожного індивіда, спонукається та визначається ставленням до предметного світу, до людей, до суспільства, до самої себе.

У дослідженні В. Скиданович проаналізовано когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий, ціннісний і поведінковий компоненти структури волонтерської діяльності [3, с. 62–68].

У якості детермінант представляють систему факторів, які задають специфіку поведінки і беруть участь у її формуванні. До них прийнято відносити такі спонукальні впливи, які визначають тип поведінки при їхній сукупній взаємодії, припускаючи при цьому деяку імовірнісну варіативність поведінки.

Узагальнивши думки вчених, Г. Юрчинська виділила зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні) чинники. Внутрішні детермінанти презентуються трьома аспектами: особистісним, емоційно-вольовим та потребово-мотиваційним. Зовнішні детермінанти: соціально-психологічні, соціокультурне середовище, характеристика об'єкта волонтерської допомоги [4, с. 198–200].

Значущість проблеми мотивації волонтерської діяльності в системі психологічних детермінант є однією з фундаментальних та пов'язана, перш за все, з аналізом джерел активності людини, спонукальних сил її поведінки. Складність обумовлює множинність підходів до розуміння її сутності, природи, структури, а також методів її вивчення. Одні автори розуміють її як структурне утворення, як сукупність факторів або мотивів. У рамках іншого підходу мотивація розглядається як динамічне утворення, як процес, що підтримує психічну активність людини на певному рівні.

Висновки вітчизняних і зарубіжних дослідників свідчать, що в структурі мотивації волонтерів органічно поєднуються прагнення бути корисними, виражати співчуття та солідарність, впливати на досягнення суспільного балансу і справедливості з бажанням отримати соціальне схвалення й суспільне визнання.

Психолог Е. Клері та М. Снайдер, дійшли висновку, що індивіда спонукають до волонтерства шість чинників: *цінності* (виразити прихильність до людей, діяти відповідно до загальнолюдських цінностей); *покращення* (отримати знання й уміння, виявити себе в нових обставинах); *соціальність* (отримати схвалення); *розуміння* (підвищення самооцінки, відчувати себе корисним, знайомство

з новими людьми); *кар'єра* (отримати досвід, який буде важливим для працевлаштування); *захист* (послаблення негативних рис характеру, втеча від особистих проблем, зменшення негативних емоцій, провини) [5, с. 1516–1530].

У сучасному світі на перший план виходить унікальна цілісна особистість, яка має максимально реалізувати свої можливості та досягти успішності у соціально значущій активності, зокрема у суспільно корисній діяльності та спілкуванні. У зв'язку з цим актуальності набувають дослідження, спрямовані на визначення причинної зумовленості (детермінації) такої успішності. Виходячи з суті досліджуваних явищ, психологічним чинником ефективності процесу та результату активності суб'єкта є спрямованість особистості. Система домінуючих мотивів активності особистості утворює її мотиваційну сферу й визначає її спрямованість.

Проаналізувавши дослідження науковцями психологічних детермінант волонтерської діяльності, можна зробити висновок, що найбільш частими спонуканнями до участі у волонтерських програмах є як суб'єктивно значущі (внутрішні), так і суспільно значущі (зовнішні) детермінанти. На думку багатьох дослідників для продуктивного виконання прийнятих рішень та намічених робіт виділяють мотивацію, яка є провідною детермінантою такого виду діяльності.

Теоретичне дослідження зазначеної теми переконує нас у необхідності продовження вивчення проблеми психологічних детермінант, зокрема особливостей мотивації волонтерів, відстеження в подальшому мірі розвитку індивідуально- й соціально-психологічних чинників волонтерської діяльності.

Перспектива подальших досліджень вбачається у розробленні діагностичних програм, апробації технологій психологічного супроводу волонтерів, з метою формування в них необхідних особистісних якостей, закріплення умінь і навичок ефективної взаємодії з об'єктами надання допомоги.

Список використаних джерел:

1. Гапон Н. П. Соціально-психологічні аспекти дослідження волонтерства: мотивація та організаційні очікування волонтерів. Соціальна психологія. Юридична психологія Вип. 47. 2023 С. 171–174
2. Матвієнко Л. І. Особистість волонтера у психологічному вимірі: ціннісно-мотиваційний аспект (надання соціальних послуг вразливим верствам населення). Л. І. Матвієнко, К. С. Алексейченко // Ринок праці та зайнятості населення. – 2016. – №1. С. 50-59.
3. Скиданович В. Психологічна структура волонтерської діяльності студентів. Збірник наукових праць: психологія. 2018. Вип. 22. С. 62–68.

4. Юрчинська Г. К. Волонтерська діяльність: суть і психологічні детермінанти. Український психологічний журнал: збірник наукових праць-Київ, 2017 №2(4). С.188-204.

5. Clary E., Snyder M., Ridge R., Copeland J., Stukas A., Haugen J., Meine P. Understanding and assessing the motivations of volunteers: a functional approach. Journal of Personality and Social Psychology. 1998. Vol. 74. P. 1516–1530.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-11>

Бляхарський Я. О.,

*здобувач вищої освіти другого магістерського рівня за спеціальністю
053 – Психологія*

*ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«Україна»*

*Науковий керівник: **Маслянікова І. В.,***

кандидат психологічних наук, доцент,

*доцент кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДИКЦІЇ ВІД ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН У ПІДЛІТКІВ ТА ЇЇ КОРЕКЦІЯ

Анотація. У роботі виокремлено основні чинники формування адикції від психоактивних речовин у підлітків: віковий, мотиваційний, соціально-психологічний. Підкреслено, що для проведення корекційної роботи слід попередньо вивчити особистість підлітка та мати засоби впливу на стресові фактори на навчанні, в сім'ї, в побуті тощо.

Ключові слова: адикція, залежність, психоактивні речовини, підлітковий вік, корекція.

BliharSKI Ya. Psychological factors of psychoactive substance addiction in adolescents and its correction

Summary. The main factors of the formation of addiction to psychoactive substances in teenagers are singled out in the work: age, motivational, socio-psychological. It is emphasized that in order to carry out work to overcome the consequences of the use of psychoactive substances in adolescents, it is necessary to first study the personality of the teenager and have means of influencing stress factors at school, in the family, in everyday life, etc.